

„Tengerre magyar! – Fiume magyar emlékezete”

(Időszaki kiállítás a kanizsai Thúry György Múzeumban)

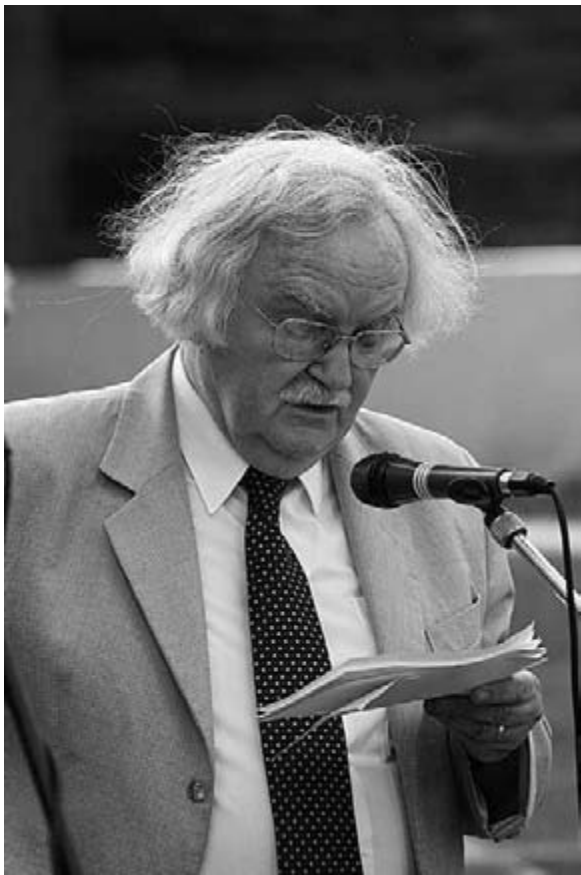
Ez a kiállítás, melyet Önök most megtekinthetnek, négy esztendőn belül az ötödik helyszínen látható. Először 2009-ben Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban, majd Debrecenben, ezután Fiumében, tavaly Balatonfüreden került a közönség elé.

Az ötszörös újrázásnál jobb ajánlás aligha szükséges. Mégis, ha az a megtiszteltetés ért, hogy most én mondhatok megnyitó szavakat, legyen szabad öt pontba sűrítve röviden fölhívnom a figyelmet a jelen kiállítás értékeire és fontosságára.

1. Unalomig hivatkozott közhely, hogy a számítógépes-internetes világ mennyire forradalmian megváltoztatta az emberi kapcsolatokat és a tudományos kutatás hatékonyságát, hogy csak két nagyon lényeges területet emeljek ki több közül. Arról azonban jóval kevesebbet beszélünk, hogy az ismeretek másodpercenkénti hihetetlen mértékű sokszorozódása magában hordozza a tudás inflálódásának és a kultúrávesztésnek a veszélyét is. Nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedekben különböző, egymástól távol eső tudományzajok koncentráltan kutatják az emlékezés titkát s magát az emlékezetet. Az orvos-biológia azt vizsgálja, vajon agyunk mely rekeszeiben tároljuk az emlékeket és élettani folyamatként mi az emlékezés. Másfelől a kulturális emlékezet megújításán több tudományágazat, főként a történetírás munkálkodik. A történelemhez, jelesül a nemzeti múlthoz való új viszonyulást segíti az „emlékezeti hely” igen rugalmas és tág fogalma. Eredetileg a francia kultúra újjáértelmezésére s egyúttal védelmére alkották meg. Majd csakhamar nemzetközi sikerre tett szert. Az „emlékezeti hely” lehet épület, tárgy, település, természeti környezet, ünnep, szimbólum, akár nyelvi jelenség is. Segítségével megismétlődően lépünk kapcsolatba a múlttal, újra értelmezzük azt, ezáltal

azonosságtudatunk formálódik s a jövőbe is tekintünk.

2. Mire emlékezünk Fiumére gondolva? Miért magyar emlékezeti hely? A középkori magyar királyság adriai befolyását a dalmát városokkal való kapcsolatok határozták meg. Fiumének nem jutott szerep a korai magyar történetben, de annál inkább az újkoriban. A birodalmi, majd a nemzeti gazdaság növekedésével párhuzamosan nőtt egyre forgalmasabb kikötővárossá és fokozatosan erősödött a jelentősége. Ennek a folyamatnak a jegyében született meg a kiállításunk fő címébe került jelszó is, „Tengerre magyar!”. Fiume magyar emlékezete változatosan, olykor ellentmondásosan alakult. Magában foglalta a világgazdaságba belépés tényezőjét, a modern kereskedelem fontosságát, fölvillant benne az európai hatalmi pozíció álma. Egy olyan tipikusan szárazföldi nép, mint a magyar, megismerkedett a tengerhajózás romantikájával, egyáltalán a korábban távolinak és idegennek tekintett tengeri hajózás új kulturális elemként épült be az országképbe. Fiume nem utolsósorban az amerikai kivándorlás utolsó hazai állomásaként rögzült a nemzeti tudatban. S még nem is szóltunk a nagypolitikáról, a hovatartozáshoz tapadó magyar-horvát torzsalkodásokról. Aki a korabeli országot meg akarta ismerni, és tehetett, nem mulasztotta el az ideutazást. Ezért nagy a száma az írók, költők, művészek, politikusok, egyszerű értelmiségiek Fiume-élményét megörökítő visszaemlékezéseknek, följegyzéseknek. Ugyanakkor az osztrák-magyar kiegyezés korának békés évtizedei után az első világháborút követő néhány év politikai és katonai viszontagságai, mint kontraszt, nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar emlékezetben Fiume fölött megjelenjen a boldog békeidők aurája. Egyedi jelenség és összefügg a sokat emlegetett „corpus separatum” státussal, a különleges közjogi

helyzetre emlékeztet, hogy Fiume címere bekerült a társországok állami jelvényeit egyesítő, ún. magyar nagycímerbe, talán még egyedibb történelmi jel, hogy általa a hajdani Habsburg birtokra utaló kétfejű sas szintén helyet kapott benne.

3. Fiume azonban nemcsak magyar, hanem horvát és olasz, sőt végső soron osztrák emlékezeti hely is. Ebben a vonatkozásban egyetlen fontos témát emelek ki, a multikulturalitást. Nem arra gondolok, amit a modern nyugati társadalmakban így neveznek, s kitartóan idealizáltak, a sokféle bevándorlóból formálódó populációra, amely a befogadóhoz többnyire nem tud hasonulni, sőt mára egyre sűrűbben ütközik vele, de már eredeti identitása is sérül, végül arctalan, jellegtelen tömeggé válik. Ellenkezőleg, azt tekintem kulturális értéknek, ha a különböző nyelven beszélők, eltérő etnikumú és kultúrájú emberek egymás mellett és együtt élve tartós közösséget alkotnak. Így gyakorolhatnak egymásra igazán termékeny hatást. Így becsülhetik egymásban az eltéréseket, hasonlíthatják önképüket a másikhöz,

és azonosságtudatukat megtartva, saját magukat jobban, pontosabban megérthetik és megélhetik. Ilyenként őrződött meg a magyar emlékezetben a különben a tengeri kikötők tarkaságát is hordozó Fiume. Ez az összetettség határozta meg, ez adta különlegességét, amivel kitűnt a Szent István Korona országai hasonló karakterű települései és vidékei között.

4. A kiállítás nem a politikatörténet szemszögéből, hanem egy attól eltérő, sajátos nézőpontból dokumentálja a város múltját, azzal, hogy a mindennapok történetéből mutat be részleteket. A XX. század derekáig a történettudományban a politikatörténet túlsúlya elnyomta azt a megközelítést, hogy az élet minden darabjának lehet és van története, melynek ismeretében szemléletesebben és pontosan tárulhat föl számunkra a múlt. A gyűjtemény gazdag példatára a hétköznapi életnek. Tessék megfigyelni, milyen sajátos a hangulata a képeslapoknak és a magánleveleknek, a reklámoknak, az árucímkéknek, a csomagoló anyagoknak, az újságoknak, bennük az újságrajzoknak, a térképeknek, a családi fényképeknek, a szuveníreknek, azaz az turisztikai emléktárgyaknak, az iskolai értesítőknél, a bizonyítványoknak, a bármely tartalmú röplapoknak és hirdetéseknek, az igazolványoknak, a szállítóleveleknek, vagy éppen a villamosjegyeknek, a sokféle meghívónak és értesítésnek, akár a számlacéduláknak is! És így tovább. A sokféleséget érzékeltetendő szándékosan kevertem meg a tárgyakat, nem rendeztem csoportokba őket. Egy pontban amúgy is találkoznak, mind segít elénk búvólni a kor emberét. A gyűjtő nagyszerű történelmi érzékére vall, hogy volt szeme és türelme megtalálásukhoz.

5. Végül ez a kiállítás a magán műgyűjtés fontosságát és értékét is dicséri. Hadd köszöntsem körünkben én is a 93 éves Skultéty Csabát, akinek kitartó szorgalma és eltökéltsége eredményeként állt össze a kiállítás anyaga. Az első kiállítás katalógusában elmeséli, hogy szülei az első világháború kitörése előtt nem sokkal velencei nászútra igyekezve érkeztek Fiumébe, itt pillantották meg először a tengert, a kék Adriát, s ez a találkozás életre szóló emlékké, felejthetetlen történetté vált a családban, amiről az édesanya visszatérően mesélt gyermekeinek.

Fotó a
megnyitóról...

Az Ung vármegyei Nagykapos mezővároskát, ahol éltek, a két világháború között már három államhatár választotta el a pár évvel azelőtt még ugyanazon országban lévő Fiumétől. Többé nem utaztak oda. A nyugati emigránssá lett Skultéty Csaba csak 1990 után kereshette föl a várost, gyermekkorra képzeletbeli varázslatos színterét. Az évtizedeken át ápolt családi hagyomány és a kései személyes élmény találkozásának hatására született meg elhatározása, Fiume magyar emlékeinek, azok dokumentumainak módszeres föl kutatása, megvásárlása, gyűjtése.

A kiállítás anyagának keletkezése – nem utolsó sorban – példaadón fölhívja a figyelmet a magánszemélyek műgyűjtésének megelevenülésére is. Tudjuk, hogy a nemzeti kultúrát gyarapító, nagy múltú gyakorlatnak hazánkban évtizedeken át mostoha sors jutott osztályrészül. A második világháborút követő államosítások számos nagy kollekciót érintettek. Magánszemélynek műtárgy-vagyont képezni – ha nem is szűnt meg, mint lehetőség – nyilvánosságra nem tartozott.

Kiállításunk anyaga ma már közgyűjtemény része, az Országos Széchényi Könyvtár őrzésében áll. Köszönet érte. Ugyancsak köszönet nemcsak gyűjtőként, hanem az első kiállítás létrejöttét és katalógusának kiadását mecénásként támogató Skultéty Csabának. A kiállítás rendezéséért Benkő Andreát, annak kurátorát, a nagykanizsai bemutatás kezdeményezéséért és lehetővé tételéért a Thúry György Múzeum igazgatónőjét, Száraz Csillát illeti köszönet.

Utoljára, de nem utolsósorban két óhajtság maradt. Miért ne folytatódna a kiállítás karrierje más városokban? A magam nevében csakis azt mondhatom, úgy legyen! Végül azt kívánom, hogy a kedves közönség hasznos és érdekes ismereteket szerezzen a kiállítás megtekintésével, melyet ezennel megnyitok.

(Elhangzott a „Múzeumok Éjszakája”
megnyitójaként.)